

Warszawa, 1 września 2008 r.

RPO-595895-VII-706/08/JJ/KMP

Informacja
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw
Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Łodzi
(Wyciąg)

1. Wprowadzenie.

W dniach 11 – 13 sierpnia 2008 r., działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, pracownicy Zespołu VII Prawa Karnego Wykonawczego przeprowadzili wizytację w Areszcie Śledczym w Łodzi, ul. Smutna 21, zwanym dalej Aresztem. W ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji przedstawiciele Rzecznika zbadali na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, a także warunki socjalno – bytowe, z uwzględnieniem dużej ilości skarg, które w ostatnim miesiącu wpłynęły do Biura Rzecznika. Celem wizytacji była również ocena stopnia realizacji zaleceń, które pracownicy BRPO wydali w wyniku wizytacji Aresztu w dniach 27 – 30 stycznia 2003 r.

By zrealizować powyższe cele w jednostce dokonano następujących czynności:

- wysłuchano informacji o funkcjonowaniu Aresztu i jego podstawowych problemach, udzielonych przez kierownictwo jednostki;
- dokonano oglądu Aresztu oraz jego pomieszczeń tj.: wybranych losowo cel mieszkalnych w każdym z oddziałów, cel izolacyjnych, cel zabezpieczających, cel dla skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu (tzw. skazanych niebezpiecznych),

łaźni, świetlic, pól spacerowych, ambulatorium, izb chorych oraz kuchni, pralni, ośrodka diagnostycznego, introligatorni, sal widzeń;

- przeprowadzono, bez udziału funkcjonariuszy Służby Więziennej, rozmowy z losowo wybranymi osadzonymi, w oparciu o jednolity kwestionariusz rozmowy. Wśród ankietowanych znalazły się głównie osoby w wieku powyżej 60 lat oraz skazani, wobec których stosowano w wizytowanej jednostce, w okresie 6 miesięcy poprzedzających kontrolę, środki przymusu bezpośredniego lub karę dyscyplinarną umieszczenia w celi izolacyjnej.

2. Charakterystyka jednostki.

Pojemność Aresztu Śledczego w Łodzi w dniu 11.08.2008 wynosiła 1138 miejsc. Jednostka przeznaczona jest dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn, jednak przebywają tu również skazani wszystkich kategorii, wobec których toczą się postępowania karne w innych sprawach. Przebywający w Areszcie osadzeni są zaliczeni do różnych grup klasyfikacyjnych: młodocianych (M), odbywających karę po raz pierwszy (P) i recydywistów (R).

3. Ogląd jednostki.

Przeprowadzony ogląd całego terenu Aresztu i pomieszczeń w pawilonach mieszkalnych, w tym wizytacja cel oraz uzyskane w związku z tym informacje pozwoliły m.in. stwierdzić, że:

- a) Stan cel mieszkalnych jest zadowalający. Wyposażone są one w podstawowy sprzęt. Koce, materace i ręczniki są zużyte i wymagają napraw. W wielu celach znajdują się puste, nieużywane łóżka. Niektóre cele, szczególnie w oddziale przejściowym, wymagają remontu;
- b) W każdym z pawilonów mieszkalnych, na poziomie półsuterenu, znajdują się duże łaźnie (každorazowo dezynfekowane po zakończonej kąpieli). Każda z nich składa się z przebieralni i pomieszczenia kąpielowego. Podczas generalnego remontu w 2007 r. w pawilonach B i C pomieszczenia te wyłożone zostały estetycznymi kaflami. Stan w/w łaźni nie budzi zastrzeżeń. Natomiast remontu wymaga duża łaźnia w pawilonie A;

- c) W wizytowanej jednostce znajdują się 3 pomieszczenia ambulatoryjne i 3 gabinety stomatologiczne (w każdym pawilonie mieszkalnym po jednym), w pawilonie B mieści się 8 izb chorych. W jednej z nich zamontowano kabinę natryskową oraz urządzenia sanitarne przystosowane dla osób niepełnosprawnych. Wyżej wymienione pomieszczenia są przestronne, wyposażone w odpowiedni sprzęt, niektóre izby chorych wymagają odnowienia. Badania analityczne i inne badania specjalistyczne, których nie wykonuje ambulatorium, przeprowadzane są w placówkach publicznej służby zdrowia lub w Szpitalu przy Zakładzie Karnym nr 2 w Łodzi.
- d) Kuchnia znajduje się w budynku gospodarczym. Ściany wyłożone są kafelkami, zaś podłoga lastrykiem. Stan pomieszczeń można ocenić jako dobry;
- e) W budynkach gospodarczych znajduje się także pralnia, która obsługuje również Zakład Karny nr 2 w Łodzi oraz Zakład Karny w Sieradzu;
- f) Cele do wykonywania kary dyscyplinarnej zostały wyposażone zgodnie z obowiązującymi przepisami;
- g) W związku z przeludnieniem, część świetlic oddziałowych została przekształcona na cele mieszkalne. Świetlice, które zostały przywrócone do swej funkcji wyposażono w stół do tenisa i telewizor. Większość przedsięwzięć penitencjarnych związanych z organizowaniem zajęć kulturalno – oświatowych sprowadza się do standardowych oddziaływań, powielanych przez lata i wpisanych w tradycję jednostki, są to: konkursy tematyczne, turnieje, rozgrywki sportowe, pogadanki. Duży nacisk kładziony jest również na pracę kulturalno – oświatową z wykorzystaniem podmiotów zewnętrznych (np. cykl wykładów pracowników Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, wizyty sławnych aktorów, sportowców);
- h) Na terenie Aresztu działa biblioteka, radiowęzeł, pracownia malarska, introligatornia oraz Dyskusyjny Klub Filmowy. Jednostka nie dysponuje obiektami sportowymi w związku z tym wszelkie zajęcia z kultury fizycznej organizowane są w obiektach poza terenem jednostki. W ramach zapewnienia minimalnej aktywności ruchowej na terenie Aresztu osadzeni mają możliwość

gry w tenisa stołowego lub „piłkarzyki”. Większość imprez masowych oraz turniejów w ramach oddziałów odbywa się w odnowionej świetlicy centralnej. Mimo dość bogatej oferty zajęć świetlicowych zaprezentowanej przez kadrę Aresztu pracownicy Biura dostrzegli, że codzienne zajęcia w ramach oddziału są realizowane w nikłym stopniu. W oddziałach, w których świetlica nie funkcjonuje, skazani w ogóle nie uczestniczą w zajęciach kulturalno – oświatowych.

- i) W pawilonie C - oddział 3 znajduje się pomieszczenie kuchenne, w którym – zdaniem funkcjonariuszy Służby Więziennej – skazani mogą sobie przygotowywać posiłki w ramach zajęć świetlicowych. Jednakże z relacji osadzonych wynika, że funkcjonariusze niechętnie udostępniają to pomieszczenie, w związku z tym jest ono rzadko wykorzystywane;
- j) Sale widzeń znajdują się w pawilonie A, łącznie wyposażone są w 20 stolików. Pomieszczenie dla rodzin osadzonych, które oczekują na widzenie nie posiada dostatecznej ilości ławek lub krzeseł. Osoby, którym brakuje miejsc, stoją lub siedzą na parapecie okiennym;
- k) W Areszcie działa kantyna, w której osadzeni mogą kupić artykuły żywnościowe i higieniczne. W asortymencie bufetu są produkty tego samego rodzaju, ale w różnych cenach (tańsze i droższe) tak, aby osadzeni mogli dokonać wyboru produktu. Ceny widnieją na nalepkach w widocznych miejscach.

4. Rozmowy przeprowadzone z osadzonymi.

Rozmowy kwestionariuszowe z dobranymi losowo osobami pozbawionymi wolności zostały przeprowadzone w odrębnym pomieszczeniu, bez udziału funkcjonariuszy Służby Więziennej, ze szczególnym uwzględnieniem osadzonych niebezpiecznych, powyżej 60 roku życia, cudzoziemców oraz tych, wobec których w okresie ostatnich 6 miesięcy zastosowano środki przymusu bezpośredniego lub wykonano karę dyscyplinarną osadzenia w celi izolacyjnej. Łącznie przeprowadzono w tym trybie 44 rozmowy.

Ponadto, wiele rozmów pracownicy Biura Rzecznika przeprowadzili z osadzonymi w trakcie wizytacji cel mieszkalnych oraz miejsc ich zatrudnienia.

Przeprowadzone rozmowy dostarczyły opinii w przedmiocie przestrzegania podstawowych praw osób pozbawionych wolności i atmosfery panującej w Areszcie. W większości oddziałów mieszkalnych osadzeni uznali warunki pobytu w Areszcie jako dobre. Najwięcej ocen negatywnych zgłoszonych zostało w Pawilonie C w oddziale 1 i 2, z których osadzeni przysłali liczne skargi do Biura Rzecznika. Biorąc pod uwagę wszystkie zgłoszone zarzuty, najwięcej z nich dotyczyło:

- 1) w zakresie **warunków panujących w celi mieszkalnej**: przeludnienia, przesłonięcia okien, powodujących złą cyrkulację powietrza, braku ciepłej wody w celach, starych i zniszczonych materacy i koców, niewyremontowanych cel, w celach 1- i 2 – osobowych niezabudowanych kąpek sanitarnych. Pracownicy Biura Rzecznika potwierdzili większość tych informacji podczas wizytacji Aresztu;
- 2) **mycia się i kąpieli**: sprowadzania do łaźni za dużych grup osadzonych, zbyt rzadkich i krótkich kąpieli, małej ilości środków higienicznych, złego stanu technicznego dużej łaźni w pawilonie A i wszystkich tzw. małych łaźni. Pracownicy Biura potwierdzają zasadność tego ostatniego zarzutu. Podczas wizytacji cel osadzeni skarżyli się również na jakość wody płynącej z kranu.
- 3) **wyżywienia**: małe porcje, nieurozmaicony jadłospis, niesmaczne, w daniach takich jak: gulasze, sosy, brak mięsa lub zmielone w niewielkich ilościach, część osadzonych zgłaszała, że posiłki mają zapach chemikaliów, np. płynu do zmywania;
- 4) **warunków dokonywania zakupów na wypiskę**: zbyt wysokich cen w porównaniu ze sklepami w innych zakładach karnych lub na wolności. W kantynie w AŚ w Łodzi różnice w cenach niektórych produktów wynoszą nawet 3-4 zł.
- 5) **traktowania przez funkcjonariuszy i karania dyscyplinarnego**: poniżania słownego, naruszenia nietykalności (dwie uwagi), wśród ukaranych dyscyplinarnie część osadzonych uważała, że kara była niewspółmierna do

przewinienia, większość z nich podała również, że ma zastrzeżenia co do sposobu jej wykonywania, bez podania jednak konkretnego uzasadnienia;

- 6) **stosowania środków przymusu bezpośredniego:** dwóch osadzonych, wobec których zastosowano środki przymusu bezpośredniego, zeznało, że byli bici i kopani. Jeden z nich stwierdził, że nie został poinformowany o możliwości złożenia skargi do sądu penitencjarnego. Obaj osadzeni nie zdecydowali się jednak na złożenie wizytującym skargi do protokołu. Stwierdzili, że obecnie trudno będzie udowodnić funkcjonariuszom Służby Więziennej fakt ich pobicia;
- 7) **opieki zdrowotnej:** długiego czasu oczekiwania na świadczenia medyczne, ograniczonego dostępu do opieki specjalistycznej, np. stomatologa, dermatologa, chirurga;
- 8) **korrespondencji, paczek i widzeń:** długiego czasu przeznaczonego na wysłanie i doręczenie listów (osadzeni sugerowali, że korespondencja jest przetrzymywana przez wychowawców), zbyt rzadkich i krótkich rozmów telefonicznych (w niektórych oddziałach – raz w tygodniu po 5 min.), długiego czasu oczekiwania rodziny na widzenie, a przede wszystkim brak odpowiednich warunków, w których odwiedzający mogliby czekać. Zarzuty te zostały potwierdzone również przez pracowników Biura. Część ankietowanych skarżyła się również na długi czas doprowadzenia z widzenia do celi – osadzeni przebywają wówczas w małym pomieszczeniu, w którym nie ma ławki;
- 9) **korzystania ze spacerów:** małe pola spacerowe, niezadbane, o nierównej nawierzchni – co potwierdzone zostało również przez pracowników Biura Rzecznika podczas oglądu jednostki;
- 10) **korzystania z prasy, książek i zajęć kulturalno – oświatowych i sportowych:** w większości osadzeni posiadają prasę z wolności, gdyż ta w Areszcie trafia tylko do nielicznych. W bibliotece przeważają stare książki, na które zazwyczaj trzeba długo oczekiwać, oferta zajęć oświatowo – kulturowych jest bardzo uboga – z relacji osadzonych wynika, że w oddziałach, w których znajduje się świetlica zajęcia ograniczają się do gry w tenisa stołowego, gdyż wychowawcy nie organizują innych zajęć, konkursów.

5. Wnioski i zalecenia.

Reasumując powyższe ustalenia należy stwierdzić, że osadzeni w Areszcie Śledczym w Łodzi są traktowani z poszanowaniem godności ludzkiej, a ich prawa generalnie są respektowane. W jednostce panuje dobra atmosfera wychowawcza.

Administracja Aresztu, w miarę możliwości, podejmuje działania zmierzające do poprawienia stanu technicznego pomieszczeń w poszczególnych oddziałach. Jednakże skromne środki finansowe uniemożliwiają szybkie i kompleksowe działania. Dlatego też w pierwszej kolejności remontowane są cele, będące w najgorszym stanie technicznym.

Po przeanalizowaniu problemów, jakie osadzeni zgłosili pracownikom Biura Rzecznika w przysłanych skargach oraz podczas wizytacji, można uznać, że najwięcej zastrzeżeń budzą warunki socjalno – bytowe osadzenia w Areszcie. W związku z tym celowe wydaje się zwrócenie większej uwagi na:

- poprawienie estetyki cel mieszkalnych poprzez odmalowanie ścian, rozmontowanie i wystawienie z cel nieużywanych łóżek, zmobilizowanie osadzonych do utrzymywania porządku w celach;
- remont cel w oddziale przejściowym, ponieważ odbiegają stanem technicznym od cel znajdujących się w innych oddziałach;
- poprawienie estetyki izb chorych;
- zabudowanie wszystkich kąpek sanitarnych;
- wyposażenie poczekalni dla oczekujących na widzenie w większą ilość ławek lub krzeseł;
- poprawienie stanu łaźni w pawilonie A oraz tzw. małych łaźni w każdym pawilonie.

Ponadto, po przeanalizowaniu odpowiedniej dokumentacji oraz wysłuchaniu osadzonych i funkcjonariuszy Służby Więziennej, pracownicy Biura Rzecznika wnioskuje o:

- zmniejszenie, w miarę możliwości, czasu oczekiwania osadzonego na przyjęcie przez lekarza;

- dołączanie płyt z nagraniem zastosowania środków przymusu bezpośredniego do odpowiedniego protokołu (w wizytowanej jednostce płyty przechowywane są w oddzielnym albumie);
- zintensyfikowanie działalności kulturalno – oświatowej w poszczególnych oddziałach, zwłaszcza poprzez zorganizowanie osadzonym systematycznych zajęć świetlicowych;
- W związku z zawyżonymi cenami produktów w kantynie Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich zwróci się do Wojewódzkiej Inspekcji Handlowej z wnioskiem o skontrolowanie cen artykułów sprzedawanych w kantynie Aresztu.

Dyrektor Aresztu Śledczego w Łodzi w związku z ww. uwagami i wnioskami wyjaśnił, iż w roku 2008 rozpoczęto sukcesywnie, w miarę posiadanych środków finansowych i możliwości wykonawczo-technicznych, prace remontowo-konserwacyjne ścian i posadzek oraz sprzętu i instalacji w celach dla osadzonych. Prace te aktualnie prowadzone są w pawilonie A, w oddziale przejściowym i w następnej kolejności będą kontynuowane w izbach chorych. Ponadto, dodał, że konstrukcja architektoniczna jednostki uniemożliwia wykonanie pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych w celach. W związku z tym wszystkie cele zostały wyposażone w wygrodenia materiałowe, zapewniające dostateczną intymność osadzonym. Natomiast zalecenie dotyczące rozmontowania i wystawiania każdorazowo z cel mieszkalnych nieużywanych łóżek może zostać zrealizowane wyłącznie w celach, w których łóżka te w związku ze zmniejszającym się przeludnieniem nie będą używane, jednakże działania takie nie mogą być podjęte w celach oddziału przejściowego ze względu na dużą płynność osadzonych w tym oddziale.

W kwestii remontu łazienki Dyrektor Aresztu poinformował, że w dniu 8 sierpnia 2008 r. wystąpiono do Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Łodzi o uwzględnienie remontu łazienki w pawilonie A w planach remontowych na rok 2009. Remont małych łazienki przeprowadzony zostanie ze środków własnych jednostki, w miarę ich posiadania. Na początku 2009 r. zrealizowane również zostanie zalecenie

dotyczące wyposażenia poczekalni dla osób oczekujących na widzenia w dodatkową liczbę ławek.

Z pisma Dyrektora wynika ponadto, że nagranie z kamery rejestrującej zastosowanie środka przymusu bezpośredniego zostaje umieszczone na płycie opisanej imieniem i nazwiskiem, imieniem ojca osadzonego oraz datą zdarzenia. Płyty te są archiwizowane i przechowywane w odrębnym albumie w sposób zapewniający ich właściwą jakość i trwałość nagrań, zabezpieczający przed przypadkowym zniszczeniem lub porysowaniem płyty. Nie ma również problemu z szybką identyfikacją protokołu z zastosowania środka przymusu bezpośredniego i właściwej dla zdarzenia płyty. Zdaniem Dyrektora aktualny sposób przechowywania płyt jest rozwiązaniem optymalnym i nie widzi potrzeby dokonywania zmian w tym zakresie.

Z kolei zmniejszenie czasu oczekiwania na przyjęcie osadzonych przez lekarza nastąpi w wypadku pojawienia się nowych kandydatów do służby, jednakże w chwili obecnej warunki finansowe oferowane lekarzom w jednostkach penitencjarnych w znaczny sposób odbiegają od dochodów, które lekarze otrzymują w placówkach wolnościowych. W jednostce zostali wprowadzeni zatrudnieni lekarze cywilni, jednakże liczba tych lekarzy ograniczona jest możliwościami finansowo-płacowymi Aresztu. W związku z powyższym istotna poprawa sytuacji w tej materii uzależniona jest od przyznania jednostce dodatkowych środków finansowych, przeznaczonych na opłacenie lekarzy kontraktowych bądź od pozyskania nowych lekarzy do służby.

Odnosząc się do zalecenia zintensyfikowanie działalności kulturalno – oświatowej w poszczególnych oddziałach Dyrektor podkreślił, że w roku 2007, w porównaniu do roku 2006, nastąpił dwukrotny wzrost liczby osadzonych uczestniczących w zajęciach organizowanych przez administrację jednostki w pomieszczeniach świetlicy centralnej. Problematyka właściwej i intensywnej realizacji zajęć kulturalno-oświatowych dla osadzonych będzie w dalszym ciągu przedmiotem wnikliwego nadzoru ze strony kierownictwa jednostki. Zaznaczył również, że w oddziałach mieszkalnych sfera zajęć kulturalno-oświatowych uległa znacznemu ograniczeniu wskutek wieloletniego przeludnienia jednostki, skutkującego m.in. koniecznością likwidacji świetlic oddziałowych i adaptowania ich na cele mieszkalne. Ponadto, aktualna oferta dostosowana jest do możliwości czasowych

i organizacyjnych wychowawców działu penitencjarnego, pełniących samodzielnie służbę w 130-140 osobowych grupach osadzonych, co zaś związane jest z brakiem odpowiedniej liczby etatów dla funkcjonariuszy.

Wojewódzki Inspektor Handlowy w Łodzi natomiast w odpowiedzi na wniosek przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich o skontrolowanie cen artykułów sprzedawanych w kantynie Aresztu Śledczego w Łodzi poinformował, iż w trakcie kontroli kantyny Aresztu stwierdzono, że zostały naruszone przepisy o obowiązku uwidaczniania cen i ilości nominalnej, ponieważ sprzedawane artykuły nie były opatrzone wywieszkami zawierającymi informację wskazujące na cenę i jednostkę miary, do której odnosi się cena. Nie został także dopełniony obowiązek zapewnienia należytego stanu sanitarnego w obrocie środkami spożywczymi.

Porównano również ceny artykułów stosowane w kantynie z cenami stosowanymi w innych placówkach handlowych bądź gastronomicznych zlokalizowanych na osiedlach i stwierdzono, że ceny w kantynie były na podobnym poziomie jak ceny w innych placówkach. Wyroby tytoniowe natomiast były sprzedawane w cenach wydrukowanych przez producentów na opakowaniach.

Za stwierdzone nieprawidłowości właściciel kantyny został ukarany mandatem karnym kredytowym.